

Utredningsenheten

Analys av prisförändringar i olika prisled för mjölk

Bakgrund

Jordbruksverket har under 2009 studerat prisförändringar i olika prisled för mjölk. Bakgrundsinformation om mjölksektorn redovisas i bilaga. En bakgrund till denna studie har varit de stora prisrörelser som ägt rum under speciellt 2007 och 2008. Flera intressanta frågor uppenbarar sig när man ser på prisutvecklingen för producentpriser respektive konsumentpriser för de senaste fem åren, se diagram 1.

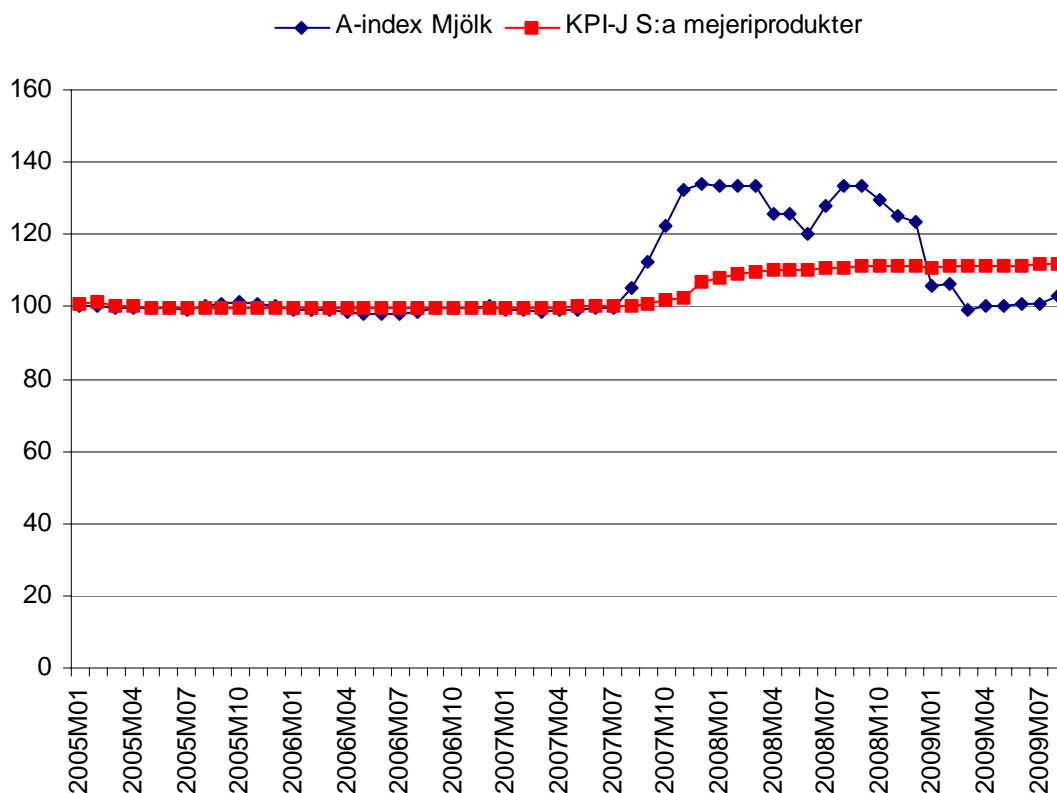

Diagram 1. Prisutvecklingen för producentpriset (A-index) för mjölk respektive konsumentpriserna för mejeriprodukter (KPI-J Summa Mejeriprodukter) 2005-2009.

Källa: SCB och Jordbruksverket

Utvecklingen för producentpriserna sammanföll i stort sett med utvecklingen för konsumentpriserna t o m första halvåret 2007. Därefter ökade producentpriserna kraftigt t o m mars 2008 för att sedan minska till juni 2008 och åter öka till oktober 2008. Sedan dess har producentpriserna åter minskat relativt kraftigt ner till samma nivå som första halvåret 2007. En viss ökning har börjat under andra halvåret 2009. Konsumentpriserna reagerade med några månaders eftersläpning på den stora uppgången i producentpriserna 2007 men reagerade inte alls på de följande prisförändringarna, varken den nedgång som skedde i mitten av 2008 eller den påföljande uppgången eller på den kraftiga nedgången från oktober 2008 till april 2009. Tvärtom ser vi en utveckling av konsumentpriserna april 2008 – mars 2009 som synes opåverkad av förändringarna i producentpriserna.

Här får vi komma ihåg att mätningarna avser två olika led och att påverkan på konsumentpriserna till stor del ges av importen och att producentpriserna också påverkas av exporten, inte minst exporten av mjölkpulver (se även bakgrundsinformation om mjölksektorn i bilaga). Ingen justering av siffrorna har heller gjorts för inflationen.

Diagram 1 leder fram till frågor om sambanden mellan prisförändringar för jordbruksvaror och konsumentprodukter. Genom att betrakta diagram över prisutvecklingen i olika led kan man givetvis bilda sig en uppfattning om dessa samband. Vi har dock i denna studie valt att ta hjälp av en statistisk analys.

Analysen

Avsikten med undersökningen har varit att med en statistisk analys se hur sambanden ser ut mellan förändringar av producentpriser/råvarupriser och konsumentpriser. Ser sambanden likadana ut när priserna i tidigare led går upp jämfört med när de går ner? Hur ser motsvarande samband ut i andra medlemsstater? Möjligheterna att studera prisnoteringar för både producentpriser och konsumentpriser begränsas dock av tillgången på sådana prisnoteringar. Noteringar finns endast att tillgå för de tio senaste åren.

I diagram 2 visas det svenska prisunderlag (med år 2000 som bas) som har använts för analysen av mjölkpriserna samt ett motsvarande prisunderlag för spannmål/vetemjöl. Priserna har inflationsjusterats.

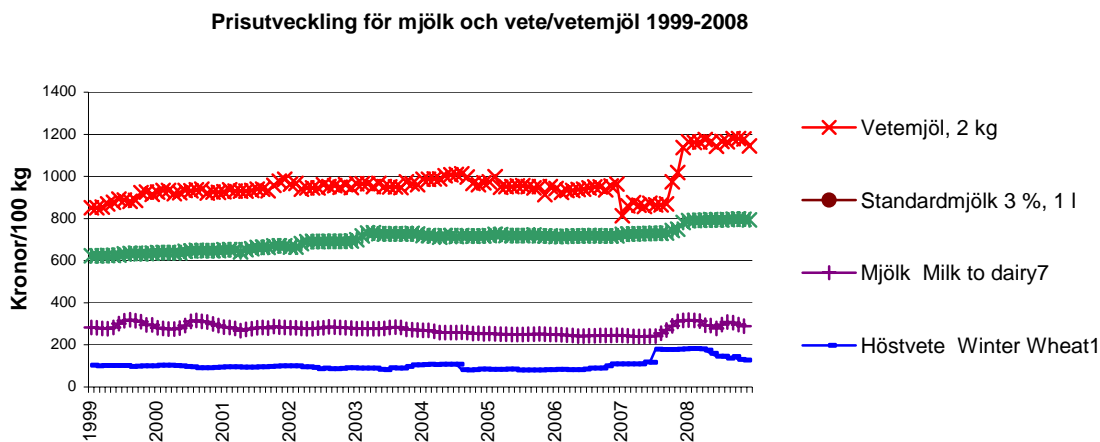

Diagram 2. Prisutveckling för mjölk och vete/vetemjöl 1999 –2008 i producentled respektive konsumentled

Källa:SCB och Jordbruksverket

Redan genom att betrakta dessa prisdata kan man konstatera en ganska god överensstämmelse mellan prisrörelser uppåt och neråt för mjölk till mejeri respektive mjölk i butik och att prisrörelserna i butik inträffar med en viss tidsmässig eftersläpning. För höstvete respektive vetemjöl är det svårt att se liknande överensstämmelser över hela perioden.

Analysen har därför avgränsats till att studera procentuella förändringar av producentpriser och konsumentpriser för mjölk. Priser för andra jordbruksråvaror hade varit intressanta att analysera men de prisnoteringar som fanns för andra jordbruksråvaror t ex spannmål medger inte en adekvat statistisk analys. Variationerna (upp- och nedgångar) i prisnoteringarna för spannmål är för små och för få för att kunna testas med sedvanliga statistiska metoder.

De månadsvisa svenska prisnoteringarna för mjölk - producentpriser respektive konsumentpriser - uppvisar tillräckligt stora prisvariationer för att möjliggöra en statistisk analys. De danska prisnoteringarna för mjölk under samma period uppvisar däremot alltför få och alltför små variationer för att medge en meningsfull statistisk analys.

Det prisunderlag som analyserats avser därför perioden 1999 – 2008 och månadsvisa prisnoteringar för mjölk under denna period i Sverige och i Danmark.

Resultat

I vår statistiska analys av de svenska prisdata har vi kunnat konstatera att det finns vissa samband (relativt hög signifikans) mellan prisförändringar i producentled respektive i konsumentled inom mjölkområdet i Sverige, närmare bestämt mellan förändringar av

producentpriset för mjölk och förändringar av konsumentpriset för standardmjölk. Studien indikerar samband mellan ökade producentpriser och ökade konsumentpriser. Däremot indikeras inget sådant samband mellan minskade producentpriser och konsumentpriser i Sverige.

Motsvarande samband mellan producentpriset för mjölk och konsumentpriserna för andra mejeriprodukter (några olika sorters ost samt smör) har inte analyserats men sannolikheten för sådana samband bedöms som låg. Den här sortens samband tenderar att försvagas i takt med att förädlingsgraden ökar mellan råvara och färdig konsumentprodukt.

Analysen indikerar således en asymmetri i prisbildningsprocessen i Sverige för mjölk mellan positiva respektive negativa producentprisförändringars effekt på konsumentpriserna.

För spannmål går det inte att få fram några indikationer om prissamband mellan producentpriser och konsumentpriser med den statistiska analys som här har använts. Prisvariationerna är som sagt för små och för få. Samma sak gäller det danska prismaterial som vi har utgått ifrån för mjölk och spannmål. Detta ska inte tolkas som att det inte finns några samband i prisvariationerna i olika prisled för spannmål i Sverige respektive spannmål och mjölk i Danmark. Alternativ till den analys som gjorts i studien kan vara en enklare jämförelse av det fåtal nämnvärda prisvariationer som har inträffat under perioden. Detta har dock inte gjorts i denna studie.

Frågor om prisstudien om de bakomliggande analyserna besvaras av:
Håkan Loxbo 036 –15 58 69, hakan.loxbo@jordbruksverket.se
Pär Sjölander, par.sjolander@jordbruksverket.se

Bilaga Bakgrundsinformation om mjölksektorn

Den svenska mjölksektorn kännetecknas av en hög koncentration på både mejerisidan och detaljhandelssidan, alltså en oligopolstruktur på båda sidor. De största detaljhandelsföretagen har dock betydligt större omsättning och marknadsmakt än de största mejeriföretagen. Den asymmetri i den svenska prisbildningsprocessen för mjölk som indikeras i studien kan vara ett tecken på att effektiviteten eller konkurrensen i den svenska mjölksektorn är lägre än önskvärt.

Mjölk är den värdemässigt viktigaste jordbruksvaran i Sverige. Mjölkproduktionen i Sverige har länge legat på drygt tre miljoner ton. Den har inte ökat sedan EU-inträdet utan snarare minskat. Den svenska mjölkkvoten i EU har inte utnyttjats fullt ut och sektorn dras med stora lönsamhetsproblem, inte minst efter den starka prisuppgången 2006-2007 som följdes av en prisnedgång samtidigt som produktionskostnaderna ökade.

Tabell 1. Invägning och användning av mjölk första halvåret 2009 samt import och export, 1000 ton

	Produktion	Import	Export
Mjölkinvägning, fetthalt drygt 4,2 %	1531		
- konsumtionsmjölk och syrade produkter samt grädde	622	112	20
- smör och annat matfett	28	4	13
- ost	55	41	9
- mjölkpulver	35	5	32

Av tabellen framgår att konsumtionsmjölk och andra flytande produkter svarar för ca 40 % av mjölkanvändningen. Till ostproduktion går nästan lika mycket mjölk (om man räknar med 10 liter per kilo ost). Till mjölkpulver går ca 20 % av mjölken. Smör och annat matfett blir ”över” vid produktion av mjölkprodukter med lägre fetthalt än i den invägda mjölken, t.ex. konsumtionsmjölk. Om man räknar om siffrorna till mjölkekvivalenter domineras importen av ost medan exporten domineras av mjölkpulver. De priser som möter mjölkbonden beror på vilken betalning mejeriindustrin kan få ut på marknaden för samtliga mejeriprodukter.

Den svenska mjölkproduktionen har under det senaste decenniet fortsatt att utvecklas i riktning mot större och färre mjölk Kobesättningar, ökande mjölkavkastning understödd av ökat inslag av proteinråvaror i foderstaterna och ökande marknadsandelar för importen av mer förädlade mjölkprodukter inte minst ost medan importandelarna för de flytande mjölkprodukterna har varit fortsatt låga. En viktig anledning till detta är enligt branschen att allt foder i den svenska mjölkproduktionen till följd av frivilliga branschrestriktioner mot GMO¹ är GMO-fritt medan nästan allt sojammjölk i foder till mjölkkor i övriga EU är

¹ Genmodifierade organismer

genmodifierat². Andra faktorer som påverkat utvecklingen i mejerisektorn är satsningar på lågprismjök och andra mejeriprodukter till lägre priser under kedjornas egna varumärken s.k. EMV. De senaste åren har producenterna försökt öka sina inkomster och marknadsandelar genom satsningar på närproducerade mjökprodukter.

Mjökpriserna i producentledet är i princip resultatet av en fri inre EU-marknad. Prisbildningen är således fri i EU och Sverige även om mjökproduktionen fortfarande är reglerad genom nationella mjökkvoter och marknadsstöd av olika slag inom ramen för EUs mjökvarureglering (även om möjligheterna till stöd såsom exportbidrag och interventionsköp har minskat). EUs tullar för mejeriprodukter är alltför höga för att medge någon särskilt allvarlig importkonkurrens från tredjeland. Den enskilde mjökbondens inkomster kommer till stor del från olika EU-bidrag (gårdsstöd, miljöstöd, regionalstöd, direktstöd) och till en minskande del från marknaden (vad mejeriet betalar). Marknaden är uppdelad mellan det marknadsdominerande Arla och Skånemejerier, Milko m.fl. mindre mejeriföretag som betalar mjökbönderna kontrakterade mjökpriser. Detaljhandelspriserna bestäms i konkurrens mellan de stora kedjorna och importen. Lågpriskedjor, EMV, importkonkurrens och prisutveckling i övriga EU är antagligen viktiga inslag i prissättningen. Öppen information om hur prissättningen går till i detaljhandeln respektive betalningen till mejeriföretagen saknas.

Mjök är idag en krisbransch i många EU-länder. Cirka hälften av den svenska mjökproduktionen går till flytande konsumentprodukter med relativt lågt förädlingsvärde såsom standardmjök och ekologisk mjök, yoghurt m.m. Råvarudelen i dessa produkter är således hög. Detta talar för att prisförändringar i producentledet får ett relativt stort genomslag i konsumentpriserna för flytande mjökprodukter. Den andra hälften av mjökproduktionen går till produkter som ost, smör och mjökpulver där mjökråvarans andel av varuvärdet är lägre och andelen som beror på förädling är relativt hög. Detta talar i sin tur för att genomslaget på konsumentpriserna av förändrade producentpriser för mer förädlade mejeriprodukter är mindre än för de flytande produkterna.

²I Finland och Österrike är dock det mesta sojamjölet GMO-fritt i foder till mjölkkor. Samma sak gäller allt sojamjöl i foder till ekologisk mjökproduktion